

Viktig bok om könets betydelse vid psykisk sjukdom

Karin Garde. **Kön, psykisk sjukdom og behandling.** 195 sidor. Köpenhamn: Hans Reitzels forlag; 2003. ISBN 87-412-2420-5.

Recensent: Ingela Heimann, verksamhetschef, psykiatriska kliniken, Kungälv, ordförande i kvinnliga läkares förening.

|| Har könet någon betydelse för att utveckla psykisk sjukdom? Gestaltar kvinnor och män sitt »illamående« med olika symtom? Betyder det något för den kvinnliga respektive manlige patienten vilket kön behandlaren, doktorn, har för hur patienten blir sedd och hur behandlingen utformas? Det här är några av de frågor som ställs och avhandlas i denna danska bok, skriven av Karin Garde, psykiater och överläkare vid Sankt Hans sjukhus i Roskilde. Karin Garde har deltagit i en studie där man i över 20 år följt män och kvinnor födda 1936. Målsättningen med studien har varit att följa mäns och kvinnors olika strategier för att hantera hälsa och sjukdom.

Utifrån detta mångåriga intresse för könets betydelse vid psykisk sjukdom vill Karin Garde med sin bok lyfta fram kön och genus som två viktiga begrepp i den kliniska vardagen. Hon påpekar att det idag inom psykiatri råder ett snävt synsätt, där s k könsneutralitet dominerar och där ett snävt biologiskt perspektiv är förhärskande och medför att kvinnors och mäns olika livsvillkor socialt och kulturellt inte beaktas vid diagnostik och behandling.

Inledningsvis gör Karin Garde en kortfattad könsteoretisk tillbakablick och definierar även begreppen kön och genus.

Den amerikanske professorn i filosofi Sandra Harding har utvecklat en modell som författaren använder sig av som bas i sitt resonemang.

Synsätt avspeglas i journaltexter

Kön som ett symboliskt system innebär att värderingar och hierarkier som för-

nuft/känsla, aktivitet/passivitet, produktion/reproduktion, dvs osynliga symboliska system med en lång historia beaktas.

Mannen definieras som ande, kultur och aktivitet och kvinnan i termer av kropp, natur och passivitet. Mannens psyke beskrivs som förfinat och komplicerat medan kvinnans beskrivs som primitivt och förenklat.

Karen Blixen skriver 1953 om detta: »Mannens tyngdpunkt, hans väsen ligger i vad han utför och utträttar, kvinnans i vad hon är« (fritt översatt från danskan av undertecknad).

Att detta synsätt också präglat läkares möte med patienten kan man se i journaltexter. I äldre journaler beskrivs t ex patientens föräldrar som: »Fadern var sotare och modern var en godhjärtad person« – frågan är hur mycket av liknande kommentarer som finns idag i våra journaler – förmodligen mer än vi är varse

Könspåverkad arbetsmarknad

Kön som strukturellt system innebär att kön påverkar vilken maktposition i samhället mannen eller kvinnan uppnår. Arbetsmarknaden i Danmark är liksom i Sverige strikt könsuppdelad. Kvinnor finns i största utsträckning inom vård och omsorgssektorn medan män till största delen finns inom industrin och innehar högre positioner i samhället.

I Sverige har Yvonne Hirdman påpekat vad som händer när män kommer in på ett kvinnodominerat yrkesområde, t ex så länge korna mjölkades för hand var det ett kvinnogöra. När mjölkmaskinerna kom blev mejeridrift männens område. När förlossningsvården blev medicinens/naturvetenskapens område tog mannen/läkaren över, och barmorskans självständighet försvann. Men när kvinnor kommer in på ett manligt yrkesområde är det kvinnan som måste anpassa sig och uppföra sig som om hon vore man.

Ett område inom det strukturella området är kvinnans – och är så än idag – och det är »mödrandet«. Denna roll och denna makt omnämns sällan som positiv utan mer i termer som: »Blame the mother« för att barnen blir alkoholister, psykiskt sjuka osv.

Teorier om könsidentitet utformas efter det som är »passande för män och kvinnor« och tar sin utgångspunkt i det symboliska systemet.

Könsidentitetens betydelse

Könsroll definieras som de förväntningar samhället har på hur kvinnor respektive män skall bete sig. Könssoialisering är den process vari-

genom individen tillägnar sig och utformar sitt eget kön i samklang med samhällets förväntningar.

Här ser kvinnors och mäns vägar olika ut. Pojken har att under uppväxten utforma sin identitet i förhållande till den person som han är olik, dvs modern. Flickan skall också separera från modern, samtidigt som det är den person som hon liknar biologiskt, socialt och psykologiskt.

Påverkar då allt detta enligt Karin Garde utvecklingen av psykisk sjukdom?

Vården är inte könsneutral

Ja, helt klart färgar de värderingar som finns i samhället och i det hierarkiska patriarkaliska sjukhusystemet mötet mellan läkaren och patienten. Respektives kön, livsvillkor och roll utifrån genus präglar diagnostik, behandling och symtomutveckling.

Varför är depression vanligare hos kvinnor än hos män? En vanlig modell till förståelse är stress-sårbarhetsmodellen. Är kvinnor mer sårbara än män? Påverkar kvinnans traditionella roll i familjen utvecklingen av depressionssymtom? Flickan/kvinnan tränas tidigt in i omsorgsrollen och utsätts för fler restriktioner under sin uppväxt än pojken/mannen!

Den psykiatriska värdegrunden är framvuxen ur en västerländsk patriarkalisk syn på vad som är kvinnligt respektive manligt.

Är egentligen vårt diagnosystem och de olika skalor som vi använder vid diagnosättning framtagna utifrån ett genusperspektiv? De framhålls ofta som könsneutrala, men jag tvivlar – är detta en av orsakerna till att kvinnan bedöms vara mer deprimerad än mannen? Det vill säga att kvinnan är mer van att uttrycka och synliggöra hur hon mår psykiskt medan mannen fortfarande skall leva upp till bilden »bra karl reder sig själv«.

Intressant bok för alla inom området

I boken används genusglasögonen för att betrakta diagnos och kön utifrån de ovannämnda perspektiven.

Karin Grades bok är viktig och betydelsefull och oerhört spännande och intressant för var och en som möter människor med olika psykiska svårigheter. Den visar med all tydlighet hur viktigt det är att ta på genusglasögonen och syna sjukvården som organisation, rollen som läkare och mötet med patienten.

Boken är vad jag vet inte översatt till svenska, men låt inte danskan avskräcka – detta är en bok som var och en inom gebitet bör läsa.

